

การศึกษากฎหมายเชิงสหวิทยาการ Legal Study with Interdisciplinary Approach

อนันต์ จันทรโอภากร^{*}
Anan Chantara-opakorn

บทคัดย่อ

แม้การศึกษานิติศาสตร์ในประเทศไทยจะได้มีมานานแล้วก็ตาม แต่นักศึกษากฎหมายและครูสอนกฎหมายในปัจจุบันก็อาจจะยังไม่ตระหนักว่าแท้จริงแล้ววิชานิติศาสตร์เองนั้นได้เกิดขึ้นจากการบูรณาการวิชาของศาสตร์แขนงต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนเกิดเป็นวิชานิติศาสตร์ขึ้นมา ซึ่งการศึกษานิติศาสตร์ในระยะหลังมีลักษณะเป็นการแบ่งแยกสาขากฎหมายให้มีลักษณะเฉพาะมากขึ้น นักกฎหมายแต่ละสาขาจึงสับสนกับแนวความคิดทางกฎหมายของสาขาอื่น ๆ นอกจากนี้การศึกษาแบบสหวิทยาการที่เรียกกันว่า Interdisciplinary approach ก็เป็นแนวคิดที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน บุคลากรที่เกี่ยวข้องจะมีความรู้และประสบการณ์หลาย ๆ ด้านในคน ๆ เดียวจึงหาได้ยาก การเรียนการสอนจึงมีลักษณะเป็นทีมสอนด้วยกัน ถ้ามิได้บูรณาการความรู้และประสบการณ์เข้าด้วยกันแล้วก็เป็นเพียงการย่อระเบียบทางวิชาการในศาสตร์ของตนเอามารวมกันไว้ให้คนเรียนแต่ละคนเท่านั้น จึงมีลักษณะเป็นเพียงการศึกษาแบบ Multidisciplinary, Transdisciplinary หรือ Cross disciplinary เท่านั้น ทำให้การนำไปใช้ประโยชน์ถูกจำกัด ทั้งนี้เพราะปัญหาที่ผู้คนในสังคมประสบนั้นเกิดจากเหตุและปัจจัยหลายแขนงที่จะต้องใช้องค์ความรู้มากกว่าหนึ่งแขนงจึงจะสามารถแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทความนี้จึงเสนอให้ใช้ Interdisciplinary approach ในการศึกษาวิชานิติศาสตร์ในปัจจุบันด้วย

คำสำคัญ: การศึกษา, กฎหมาย, สหวิทยาการ

^{*} น.บ. (เกียรตินิยมอันดับสอง) (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), น.บ.ท., LL.M. (Yale University), J.S.D. (Yale University); Director of the Master of Laws Program in Business Laws (English Program) at Thammasat University; ศาสตราจารย์สาขากฎหมายแพ่ง อดีตนายกประจำและผู้อำนวยการหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายธุรกิจ (ภาคภาษาอังกฤษ) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; คณะกรรมการกฤษฎีกา; ผู้บรรยายเนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์ (ภาคค่ำ) และผู้บรรยายหลักสูตรวิชาชีพชั้นสูง สภานายความ ในพระบรมราชูปถัมภ์; คณะกรรมการอำนวยการวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล; คณะกรรมการบริหารศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมจีน สรินธร; ที่ปรึกษา คณะกรรมการกฎหมาย สภาหอการค้าไทย

Abstract

Although legal study in Thailand has been conducted for quite a while, law students and teachers may not appreciate that law itself is a product of an integration of different disciplines. Legal study has been recently divided to variety of specializations. Lawyers in one field of specialization may not understand and may be confused with different approaches taken by the other fields of specialization. In addition, the concept of interdisciplinary approach has just recently been called into academic institutions. It is, therefore, hard to find a person with expertise in many fields to teach the students. The teaching has been carried out in the form of team teaching. This form of education generates multidisciplinary, transdisciplinary or cross disciplinary approach. The knowledge so arises cannot be used effectively to solve problems of society because the said problems arise from many factors involving different disciplines. The author therefore would like to suggest the adoption of interdisciplinary approach to the legal study in Thailand.

Keywords: Education, Law, Interdiscipline

1. ความนำ

คำว่า “กฎหมาย” ที่เราพูดถึงกันอยู่เสมอ ๆ ในชีวิตประจำวันนั้น มีความหมายที่แตกต่างกันไปหลายความหมายและการให้คำจำกัดความของกฎหมายก็เป็นเรื่องที่ถูกถกเถียงกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี สุดแต่แต่ว่าจะใช้แนวคิดและปรัชญาของสำนักคิดใด สำหรับชาวบ้านทั่วไปแล้ว เขาอาจมองว่ากฎหมายเป็นกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับที่รัฐตราขึ้นและนำมาใช้บังคับกับประชาชน ใครที่ไม่ปฏิบัติตามก็อาจต้องได้รับผลร้าย แต่สำหรับผู้ที่ได้ศึกษากฎหมายในโรงเรียนสอนกฎหมายหรือคณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแล้วก็จะพบว่ากฎหมายมีบทบาทและหน้าที่หลายประการ โดยบทบาทและหน้าที่พื้นฐานของกฎหมายมีดังนี้ คือ

ประการแรก กฎหมายมีบทบาทและหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม กฎหมายที่สำคัญที่แสดงบทบาทและหน้าที่นี้คือกฎหมายอาญา

ประการที่สอง กฎหมายมีบทบาทและหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างปัจเจกชน โดยมีการกำหนดสิทธิและหน้าที่ที่ปัจเจกชนพึงมีต่อกันและกัน ตัวอย่างเช่น ข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการผิดสัญญา เมื่อฟังได้ว่าฝ่ายใดเป็นผู้ประพฤติดิสัญญาแล้ว ฝ่ายนั้นก็มีความรับผิดชอบที่จะต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น กฎหมายในมิตินี้ จึงไม่ได้เป็นแต่เพียงกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับแห่งความประพฤติของปัจเจกชน

เท่านั้น แต่ยังสามารถกำหนดมาตรการในการเยียวยาความเสียหาย เมื่อบุคคลหนึ่งกระทำความผิดต่ออีกบุคคลหนึ่งด้วย

ประการที่สาม นักกฎหมายบางท่านยังมองว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจของรัฐบาลธิปไตย เช่น Sir William Blackstone¹ นักกฎหมายอังกฤษที่มีชื่อเสียงในช่วงศตวรรษที่ 18 มองว่ากฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่ตราขึ้นโดยผู้ปกครองซึ่งผู้อยู่ภายใต้การปกครองมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตาม ความคิดนี้เป็นความคิดของสำนักกฎหมายปฏิฐานนิยม (Positivism) แต่ไม่ว่าจะเป็นประการใด กฎหมายภาษีกฎหมายก็กำหนดให้ประชาชนมีหน้าที่เสียภาษีให้แก่รัฐตามรายละเอียดที่กฎหมายได้กำหนดไว้

ประการที่สี่ กฎหมายมีบทบาทและหน้าที่ในการเป็นแบบแผนเพื่อควบคุมดูแลสังคม (Scheme of social control) ดังนั้นกฎหมายจึงไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัวหรือไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่กฎหมายเป็นสิ่งที่มีความเป็นพลวัต (Dynamic) คือเป็นเครื่องมือที่ใช้ดูแลสังคม การเมืองและเศรษฐกิจที่มีลักษณะที่มีการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นกฎหมายก็ต้องก้าวให้ทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวและจะต้องควบคุมดูแลการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมือง และเศรษฐกิจให้ไปในทิศทางแห่งความเป็นอารยะยิ่งขึ้น (Civilized society) ในมิตินี้ของกฎหมาย กฎหมายจึงเป็นทั้งเครื่องมือที่จะควบคุมการเปลี่ยนแปลงและเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ ดังนั้น ในบางครั้งเราก็แก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ แต่บางครั้งเราก็แก้ไขปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้รองรับกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ บทบาทของกฎหมายในแง่หนึ่งเป็นการยอมรับว่ากฎหมายมีไว้เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของสังคม ซึ่งครอบคลุมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน และความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนด้วยกัน การกล่าวถึงหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรมก็เป็นการเน้นถึงบทบาทในด้านนี้ของกฎหมายเช่นกัน

เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้แบ่งกฎหมายออกเป็นสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น สาขากฎหมายเอกชน สาขากฎหมายมหาชน สาขากฎหมายอาญา สาขากฎหมายธุรกิจ เป็นต้น ซึ่งแต่ละสาขาวิชาล้วนแต่มีหลักและทฤษฎีอันเป็นองค์ความรู้ มีวิธีการและทักษะเป็นการเฉพาะอันเป็นศาสตร์ของวิชานั้น ๆ หรือจะเรียกว่ามี

¹ เกิดเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม ค.ศ. 1723 และเสียชีวิตเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1780 เป็นนักกฎหมายชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงอย่างมากในศตวรรษที่ 18 งานเขียนที่สำคัญคือ *Commentaries on the Laws of England* เขาเป็นเจ้าของวลีอันโด่งดังที่ว่า “การปล่อยให้ผู้กระทำความผิดสิบคนหลุดพ้นไปได้ยังดีกว่าที่จะลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว” (better that ten guilty persons escape than that one innocent suffer) ความคิดของ Blackstone ได้เข้าไปมีอิทธิพลต่อกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและเป็นรากฐานของหลักกฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่ว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขากระทำความผิด (Innocent until proven guilty)

Disciplinary เป็นของตนเองก็ว่าได้ แต่ในชีวิตจริงแล้ว ประเด็นความขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่อาจแบ่งแยกได้ว่าเป็นกฎหมายวิชาใด

นับแต่อดีตกาล นักวิชาการทางกฎหมายได้พยายามศึกษาและผลิตงานเขียนเกี่ยวกับลักษณะทางธรรมชาติและจุดกำเนิด (Nature and origin) ของกฎหมาย วัตถุประสงค์ของกฎหมายและปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนากฎหมาย ตรรกะ (Logic) ประวัติศาสตร์และจารีตประเพณี ศาสนา และอรรถประโยชน์ทางสังคม (Social utility) ล้วนแต่เป็นปัจจัยอันทรงอิทธิพลต่อการพัฒนากฎหมาย แต่เราก็ไม่อาจบ่งชี้ลงไปได้ว่าในบรรดาปัจจัยเหล่านี้ ปัจจัยใดมีความสำคัญมากน้อยกว่ากันเพียงใด ดังนั้นหากจะศึกษากฎหมายให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง นักศึกษากฎหมายจะต้องมีความรู้ด้านตรรกะ ประวัติศาสตร์ จารีตประเพณี ศาสนา และอรรถประโยชน์ทางสังคมด้วย

2. สหวิทยาการคืออะไร

คำว่า “สหวิทยาการ” เป็นคำสมาสของคำว่า สห+วิทยา+การ²

- สห แปลว่า ด้วยกัน, พร้อม, ร่วม, ร่วมกัน ใช้ประกอบหน้าคำอื่น เช่น สหประชาชาติ สหพันธ์ สหรัฐ³

- วิทยาหรือวิชา หมายถึง ความรู้ที่ได้ด้วยการเล่าเรียน เช่น วิชาหนังสือ วิชาช่าง⁴

- การ แปลว่า ผู้ทำ มักใช้เป็นส่วนท้ายสมาสคำบาลีและสันสกฤต เช่น กรรมการ ตุลาการ⁵ โดยรากศัพท์แล้ว สหวิทยาการจึงหมายถึง การศึกษาสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเชื่อมโยงกับศาสตร์หลายสาขาวิชา⁶ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการพูดถึงการศึกษาในเชิงสหวิทยาการในประเทศไทย ผู้เขียนไม่สู้จะแน่ใจว่าแต่ละท่านมีความเข้าใจที่ตรงกันหรือไม่ว่าคืออะไร เพราะในภาษาอังกฤษนั้นมีคำว่า Multidisciplinary, Interdisciplinary, Transdisciplinary และ Cross disciplinary⁷ คำว่า “Disciplinary” หรือ “Discipline” ที่ใช้ในเชิงของการการศึกษา

² โปรดดู สมิตธิพล เนตรนิมิตร, สหวิทยาการในชาติ [ออนไลน์], เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2561. แหล่งที่มา http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=554&articlegroup_id=104

³ เรื่องเดียวกัน

⁴ เรื่องเดียวกัน

⁵ เรื่องเดียวกัน

⁶ เรื่องเดียวกัน

⁷ ในประเทศไทยนั้นมิได้มีผู้เห็นว่าคำว่า สหวิทยาการก็ดี สหสาขาวิชาก็ดี หรือคร่อมวิชาก็ดี เป็นคำที่ใช้แปลคำว่า Interdisciplinary คืออาศัยวิชาความรู้ตั้งแต่สองสาขาวิชาขึ้นไป แนวคิดเชิงสหวิทยาการนั้นมาจากแนวคิดทางปรัชญาแบบองค์รวม (Holism) โดยจะต้องมีการบูรณาการด้วย มิใช่ความรู้หลาย ๆ ด้านเข้ามารวมกันธรรมดาเท่านั้น แต่เป็นการรวมกันอย่างกลืนกันสนิท คือสามารถตอบปัญหาได้ทุกแง่มุม

นั้น สืบไปในความหมายของความรู้ ความชำนาญ หรือทักษะในการศึกษาหรือค้นคว้าวิจัย ในทางวิชาการหรือวิชาชีพสาขาใดสาขาหนึ่งที่ผู้ศึกษาหรือผู้มีวิชาชีพในสาขานั้น ๆ ยึดถือและปฏิบัติกัน (Academic discipline⁸ or profession) ตัวอย่างของ Disciplinary ที่นักศึกษาและนักวิชาการคุ้นเคย เช่น ระเบียบวิจัย สำหรับผู้เขียนแล้วเห็นว่า Discipline ของกฎหมายนั้น อย่างน้อยประกอบด้วยความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ (Purpose or spirit) หลักและทฤษฎีต่าง ๆ ทางกฎหมาย (Principle and theory) และวิธีการใช้และการตีความกฎหมาย หลักและทฤษฎีกฎหมาย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระของกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ (Substance) ส่วนวิธีการใช้และการตีความกฎหมายเป็นเรื่องของนิติวิธี (Juristic method) ตัวอย่างต่าง ๆ ของกฎหมาย (Provisions) ที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรในมาตราต่าง ๆ ของกฎหมายแต่ละฉบับนั้น ก็เป็นเพียงการนำหลักและทฤษฎีกฎหมายซึ่งเป็นนามธรรมมาแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรม ดังนั้นรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับก็เป็นเพียงตัวอย่างของหลักและทฤษฎีกฎหมายรัฐธรรมนูญนั่นเอง ตัวอย่างกฎหมายที่เขียนไว้อาจไม่สอดคล้องกับหลักและทฤษฎีของกฎหมายในเรื่องนั้นก็ได้ การอ่านตัวบทกฎหมายจึงจำเป็นที่จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์⁹ หลักและทฤษฎีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติแต่ละบท และจะต้องใช้และตีความให้ถูกต้องตามนิติวิธีของกฎหมายแต่ละตระกูลหรือแต่ละสาขา

เมื่อวิชาการหรือศาสตร์แต่ละสาขาต่างก็มีระเบียบทางวิชาการ (Academic discipline) เป็นของตนเอง คำถามจึงมีอยู่ว่าวิชาการหรือศาสตร์ต่าง ๆ ควรแยกกันอยู่อย่าง เป็นอิสระ ไม่สนใจ หรือไม่เกี่ยวข้องกันหรือไม่ หรือจุดหมายปลายทางของวิชาการหรือศาสตร์แต่ละสาขาก็เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงนั้นไม่อาจแบ่งแยกได้อย่างชัดเจนว่าเป็นปัญหาของวิชาหรือศาสตร์ใด ดังนั้นศาสตร์ทุกศาสตร์หรือวิชาทุกสาขาก็ควรจะเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน โดยนัยประการหลังนี้ จึงมีการกล่าวถึงการศึกษาในเชิงสหวิทยาการ

คำว่า “Multidisciplinary” ตามตัวอักษรแล้วก็มีความหมายไปในทำนองของความหลากหลายในสาขาวิชาการ ดังนั้นโครงการที่เรียกกันว่า Multidisciplinary project จึง

โดยที่ความรู้ที่มาประกอบกันเพื่อตอบปัญหารวมกันเป็นเหมือนศาสตร์ศาสตร์หนึ่ง การรวมกันในลักษณะนี้คือบูรณาการแห่งความรู้ มิใช่เพียงการข้ามสาขาวิชาเพียงสองหรือสามสาขาวิชา สหวิทยาการกับบูรณาการจึงเป็นของคู่กัน โปรดดู ปรีชา ช่างขวัญยืน, งานวิจัยแบบสหวิทยาการ [ออนไลน์], เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2561. แหล่งที่มา http://portal.edu.chula.ac.th/pub/jrm/index.php/jrm/article/view/135/pdf_105

⁸ ในบทความนี้ผู้เขียนขอเรียก “Academic discipline” ว่า “ระเบียบวิชาการ”

⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 วรรคหนึ่ง จึงได้บัญญัติไว้ว่า “กฎหมายนั้น ต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใด ๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ”

ประกอบด้วยบุคลากรที่มีความรู้สาขาต่าง ๆ หรือมีวิชาชีพที่แตกต่างกันมาทำงานร่วมกันและมีส่วนได้เสียร่วมกันในการแก้ไขสิ่งที่เป็นปัญหาร่วมกันของทุกคน การศึกษาแบบ Multidisciplinary จึงเป็นการศึกษาวิชาการต่าง ๆ มากกว่าหนึ่งสาขาขึ้นไป ดังนั้นผู้ที่สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีทางเศรษฐศาสตร์แล้วต่อมาได้ศึกษาและสำเร็จการศึกษานิติศาสตร์อีก จึงเป็น Multidisciplinary person เมื่อเราเน้นเฉพาะความหลากหลายในสาขาวิชาการต่าง ๆ ก็ไม่ได้หมายความว่าระเบียนวิชาการของวิชาหรือศาสตร์ที่เกี่ยวข้องจะต้องบูรณาการ (Integrated) เข้าด้วยกัน การจัดการศึกษาแบบ Multidisciplinary จึงมุ่งเน้นให้ผู้เข้าศึกษามีความรู้ทางวิชาการอย่างหลากหลายสาขาเท่านั้น ตัวอย่างของการจัดการเรียนการสอนแบบ Multidisciplinary เช่น การนำอาจารย์ทางเศรษฐศาสตร์และอาจารย์ทางนิติศาสตร์มาร่วมกันสอนกฎหมายต่อต้านการผูกขาดทางการค้า (Antitrust law) โดยอาจารย์ทางเศรษฐศาสตร์ก็สอนหลักและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์และอาจารย์ทางนิติศาสตร์ก็สอนหลักและทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการผูกขาดทางการค้าเท่านั้น ผู้เรียนก็ได้ความรู้ทั้งเศรษฐศาสตร์และนิติศาสตร์ แต่หากผู้สอนไม่ได้เชื่อมโยงศาสตร์ทั้งสองเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน ก็ไม่มีบูรณาการเกิดขึ้น การจัดการศึกษาแบบ Multidisciplinary นี้จึงมีลักษณะเป็นการนำความหลากหลายของศาสตร์หรือวิชาการสาขาที่แตกต่างกันมาศึกษาปัญหาเรื่องเดียวกัน แต่ไม่ได้บูรณาการเข้าด้วยกัน (Non-integrative mixture of disciplines) เพราะแต่ละศาสตร์หรือวิชาการแต่ละสาขาก็ยังคงรักษาระเบียนวิชาการของตนเองไว้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เพราะระเบียนวิชาการของศาสตร์หรือวิชาการอีกสาขาหนึ่ง หรือยังคงแยกออกจากกันเป็นส่วน ๆ การศึกษาหรือความรู้แบบนี้ น่าจะเรียกว่าเป็นการศึกษาแบบ “พหุวิชาการ”

Interdisciplinary หมายถึงความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการนำศาสตร์หรือวิชาการสาขาต่าง ๆ มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน การศึกษาแบบ Interdisciplinary มีลักษณะเป็นการศึกษาศาสตร์หรือวิชาการต่าง ๆ มากกว่าหนึ่งสาขาวิชา โดยจะต้องนำระเบียนวิชาการของศาสตร์หรือวิชาการสาขานั้น ๆ มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน แล้วก่อให้เกิดความรู้ใหม่ขึ้น ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นนี้อาจส่งผลให้มีการเพิ่มวิชาการสาขาใหม่ขึ้นมา หรือยุบศาสตร์หรือวิชาการสาขาเดิมเข้ากับความรู้ใหม่นี้ก็ได้ เช่น หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ มีลักษณะเป็นการสอนศาสตร์อื่น ๆ ประกอบกันหลายวิชา กล่าวคือ เป็นการเอาความรู้มาจากรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา จิตวิทยา มานุษยวิทยา เป็นต้น สังคมศาสตร์เชิงประยุกต์ (Applied science) คือเพิ่มองค์ความรู้แล้วนำไปใช้ปรับปรุงองค์กรให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการศึกษแบบนี้ น่าจะเรียกเป็นภาษาไทยว่า “สหวิทยาการ” ดังเช่นวิทยาลัยสหวิทยาการ ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ใช้ชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า College of Interdisciplinary Studies ได้กล่าวไว้ว่า “วิทยาลัยสหวิทยาการเป็นนวัตกรรมใหม่ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในการนำเอาคณาจารย์จากหลากหลายคณะในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาร่วมจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาตรี มหาบัณฑิต และดุษฎีบัณฑิตอย่างมีคุณภาพ โดยที่ 3 หลักสูตรมีจุดเน้น

ร่วมกันคือ ต้องการผลิตบัณฑิตที่มีองค์ความรู้ชัดเจนในทางวิชาการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และศาสตร์ในแนวประยุกต์อื่น ๆ โดยมีลักษณะการเรียนการสอนในลักษณะสหวิทยาการเพื่อพัฒนาให้นักศึกษาเององค์ความรู้ดังกล่าวมาโยงใยให้มีความเชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันไม่แยกออกเป็นส่วน ๆ”¹⁰ แสดงให้เห็นว่าเป็นการศึกษาศาสตร์หรือวิชาการหลายสาขาในลักษณะที่เป็นศาสตร์ประยุกต์ (Applied science) ไม่ใช่ศาสตร์บริสุทธิ์ (Pure science) และนำความรู้ในด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พฤติกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเชื่อมโยงเป็นเนื้อหาเดียวกัน (Integrative mixture of disciplines) ดังนั้นจึงเป็นการศึกษาแบบ Interdisciplinary มากกว่าที่จะเป็น Multidisciplinary แต่ในทางปฏิบัติ การที่จะนำศาสตร์หรือวิชาการต่าง ๆ เชื่อมโยงเข้าด้วยกันจนเป็นเนื้อเดียวกันได้นั้นเป็นสิ่งที่ยากมาก เพราะอาจารย์ผู้สอนที่มาจากวิชาการหรือศาสตร์สาขาหนึ่งซึ่งมีระเบียบวิชาการเฉพาะทาง จะต้องมีความสามารถในการทำความเข้าใจศาสตร์หรือวิชาการสาขาอื่นอย่างถูกต้องและสามารถที่จะตอบปัญหาของเรื่องที่กำลังศึกษาร่วมกันในเชิงของศาสตร์หรือวิชาการสาขาอื่นนั้นได้ด้วย โดยที่ตนเองไม่เคยได้ปฏิบัติงานหรือมีวิชาชีพในวิชาการสาขานั้นเลย ความสามารถเช่นนี้ Harry Collins และ Robert Evan เรียกว่า Interactional Expertise¹¹ ซึ่งอาจเรียกเป็นภาษาไทยว่า “ความเชี่ยวชาญด้านปฏิสัมพันธ์” ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาหรือทำงานร่วมกัน หากปราศจากความเชี่ยวชาญด้านปฏิสัมพันธ์ก็เป็นการยากที่อาจารย์ผู้สอนที่มาจากศาสตร์หรือสาขาวิชาการต่างสาขากันจะสร้างบูรณาการขึ้นมาได้ ความรู้หรือการศึกษาแบบนี้ น่าจะเป็นสิ่งที่เรียกกันส่วนใหญ่ในประเทศไทยว่า “สหวิทยาการ”

Transdisciplinary หมายถึงความรู้ที่เกิดขึ้นหรือที่บุคคลมีอยู่โดยปราศจากขอบเขตทางปริณิณทลของระเบียบวิชาการ หรือเป็นผู้มีความรู้แบบไร้ขอบเขต ดังนั้นจึงเป็นเพียงแนวคิดในทางอุดมคติเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติแล้วเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากหรือเป็นไปได้ แม้ในอดีตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จะได้จัดการศึกษาและให้ปริญญาธรรมศาสตรบัณฑิตแก่ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าบุคคลเหล่านั้นเป็นผู้มีความรู้แบบไร้ขอบเขต ผู้เขียนคิดว่าความรู้แบบ Transdisciplinary นี้ น่าจะเรียกว่า “ความรู้ข้ามวิชา” หรือ “ความรู้ข้ามขอบเขตวิชาเฉพาะ” หรือ “ความรู้ไร้เขตจำกัด”

Cross disciplinary เป็นการนำความรู้ของศาสตร์หรือวิชาการสาขาหนึ่งไปอธิบายศาสตร์หรือวิชาการอีกสาขาหนึ่ง เช่น วิทยาศาสตร์กายภาพของดนตรี (Physics of music) หรือรัฐศาสตร์วรรณกรรม (Politics of literature) ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการนำหลักและ

¹⁰ รายละเอียดโปรดดู <http://ci.tu.ac.th>

¹¹ Collins, H M and Evans, R J (2002) “The Third Wave of Science Studies: Studies of Expertise and Experience”, *Social Studies of Sciences*, 32 (2): 235-96. [ออนไลน์], เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2561. แหล่งที่มา <http://dx.doi.org/10.1177/0306312702032002003>

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาค (Microeconomic) มาศึกษาวิเคราะห์หลักกฎหมายหรือคำพิพากษาของศาล การศึกษากฎหมายในแนวทางนี้เรียกกันว่า “Economic Analysis of Law” ซึ่งมีลักษณะเป็นการศึกษาแบบ Cross disciplinary กล่าวคือวัตถุที่ศึกษาคือกฎหมาย ส่วนเครื่องมือที่นำมาใช้ในการศึกษากฎหมายคือหลักและทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จุลภาค ความรู้หรือการศึกษาแบบนี้ น่าจะตรงกับภาษาไทยที่บางท่านเรียกว่า “คร่อมวิชา”

3. สหวิทยาการในกฎหมาย

วิชากฎหมายหรือนิติศาสตร์เป็นวิชาหรือศาสตร์ที่มีพัฒนาการมาเป็นเวลานานนับพันปี ปัจจุบันการศึกษากฎหมายหรือนิติศาสตร์ในประเทศไทยในระดับปริญญาโทขึ้นไป ได้มีการแบ่งออกเป็นสาขาวิชาต่าง ๆ หลายสาขา เช่น สาขากฎหมายเอกชน สาขากฎหมายธุรกิจ สาขากฎหมายมหาชน สาขากฎหมายอาญา สาขากฎหมายระหว่างประเทศ สาขากฎหมายการค้าระหว่างประเทศ สาขากฎหมายสิ่งแวดล้อม สาขากฎหมายภาษีอากร เป็นต้น แม้กฎหมายทุกสาขาจะมีระเบียบวิชาการบางส่วนร่วมกันก็ตาม แต่ละสาขาก็มีระเบียบวิชาการในส่วนที่เป็นเฉพาะของตนเอง การแบ่งความรู้หรือการศึกษากฎหมายออกเป็นสาขาเฉพาะต่าง ๆ เป็นไปตามแนวคิดที่ต้องการผลิตผู้ที่มีความชำนาญเฉพาะด้านเกิดขึ้น เป็นการศึกษแบบ “รู้กระจ่างแต่อย่างเดียว”¹² ซึ่งแตกต่างกับแนวคิดทางปรัชญาแบบองค์รวม ส่วนการศึกษาในระดับปริญญาตรีก็ยังคงเป็นการศึกษาแบบไม่มีการแบ่งแยกสาขา

การศึกษากฎหมายแบบมุ่งเน้นความรู้เฉพาะด้านมีข้อดีคือทำให้เกิดมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเชิงลึกของกฎหมายแต่ละสาขาวิชา แต่ก็มีข้อเสียเกิดขึ้นได้ หากนักกฎหมายที่มีความรู้เฉพาะด้านลึกซึ้งเพียงใดก็ตาม ไม่สนใจหรือละเลยกฎหมายสาขาอื่น ๆ ก็จะทำให้ขาดการบูรณาการขององค์ความรู้ กลายเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่คับแคบ เพราะในชีวิตจริงนั้น ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไม่สามารถแบ่งแยกได้ว่าเป็นปัญหาทางกฎหมายวิชาใดหรือสาขาใด และถ้าในการทำวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ก็ยังจำกัดไม่ให้ออกนอกขอบเขตวิชาของสาขานั้น ๆ เลย ก็จะทำให้เกิดการมองปัญหาเพียงด้านเดียวและเกิดช่องว่างทางวิชาการระหว่างสาขาขึ้น เพื่อแก้ไขจุดอ่อนดังกล่าว การศึกษากฎหมายในระดับปริญญาโทขึ้นไป จึงควรเป็นการศึกษาแบบเน้นที่ตัวปัญหา (Problem-based study) แล้วใช้องค์ความรู้ทางกฎหมายสาขาต่าง ๆ เชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างมีบูรณาการในการทำความเข้าใจและหาทางแก้ปัญหาที่นั้น หรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการภายในนิติศาสตร์เอง สิ่งนี้ยังไม่มีในประเทศไทย

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดและพัฒนาการของกฎหมาย ได้แก่ ตรรกะ (Logic) ประวัติศาสตร์ (History) จารีตประเพณี (Custom) ศาสนา (Religion)

¹² โปรดดู “งานวิจัยแบบสหวิทยาการ”, หน้า 1. (อ้างแล้วในเชิงอรรถที่ 7)

และอรรถประโยชน์ทางสังคม (Social utility) ในการศึกษากฎหมาย ผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องเข้าใจปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้อย่างถ่องแท้

ตรรกะ

ในการนำกฎหมายไปปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อการพิจารณาพิพากษาคดีที่เข้ามาสู่ศาล การเทียบเคียงหรือที่นักกฎหมายเรียกกันว่า “Analogy” เป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างความแน่นอน (Certainty) และความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในระบบกฎหมาย การเทียบเคียงก็มาจากแนวคิดที่ว่า “สิ่งที่เหมือนกันควรได้รับการปฏิบัติอย่างเดียวกัน” ดังนั้นการเทียบเคียงก็จะสร้างมาตรฐานในการบังคับใช้กฎหมายได้ เช่น หากมีป้ายติดอยู่ที่อ่างล้างหน้าในห้องน้ำว่า “ห้ามทิ้งเศษอาหารลงในอ่างล้างหน้า” ต่อมาผู้นำกระดาษทิชชูทิ้งลงไปในห้องน้ำแล้วอ้างว่าไม่ได้ทำผิด เพราะไม่ได้ทิ้งเศษอาหารลงไป ในกรณีนี้จะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นการทิ้งเศษอาหารหรือทิ้งกระดาษทิชชูลงไปในอ่างล้างหน้าก็เหมือนกัน เพราะทำให้อ่างล้างหน้าอุดตันทั้งสิ้น ดังนั้นไม่ว่าจะทิ้งเศษอาหารหรือกระดาษทิชชูก็เป็นการกระทำผิดทั้งสิ้น

วิธีการให้เหตุผลในทางตรรกะที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายมากที่สุดคือวิธีการนิรนัยหรืออนุมาน (Deductive method) กับวิธีการอุปนัยหรืออุปมาน (Inductive method) วิธีการทางตรรกวิทยานี้เป็นการได้ความรู้มาจากเหตุผล¹³ วิธีการให้เหตุผลแบบนิรนัยหรืออนุมานนั้นเป็นการนำเหตุผลจากหลักหรือทฤษฎีมาเป็นความรู้ที่ใช้อ้าง แล้วนำไปหาข้อสรุปของข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่อง เช่น

- สภามบุคคลเริ่มตั้งแต่เมื่อคลอดแล้วสิ้นสุดลงเมื่อตาย¹⁴ (หลัก/ทฤษฎี—ความรู้อ้าง)

- นาย ก ใช้มีดแทงนาง ข เป็นเหตุให้ทารกในครรภ์ของนาง ข ตาย แต่นาง ข ไม่ตาย (ข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่อง)

- ดังนั้น นาย ก ไม่มีความผิดฐานฆ่าคนตาย (ข้อสรุป)

วิธีการให้เหตุผลแบบนิรนัยหรืออนุมานนี้ เป็นวิธีการให้เหตุผลทางกฎหมายที่อยู่ในระบบกฎหมายแบบซีวิลลอว์ (Civil Law) เพราะประเทศที่มีกฎหมายอยู่ในระบบซีวิลลอว์นั้นส่วนใหญ่แล้วมีการจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นมาใช้ในการอ้างอิง หลักกฎหมายต่าง ๆ จึงปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร ในการใช้กฎหมายจึงสามารถนำข้อความที่อยู่ในบทบัญญัติกฎหมายมาเป็นหลักอ้างอิงแล้วนำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่องที่เกิดขึ้นเพื่อหาข้อสรุปอันเป็นผลในทางกฎหมาย แต่ผู้ที่ไม่เข้าใจวิธีการให้เหตุผลในทางกฎหมาย เวลาอ่านบทกฎหมายต่าง ๆ ก็ยึดติดเฉพาะความหมายในทางตัวอักษรของถ้อยคำที่ปรากฏอยู่ในบทกฎหมายต่าง ๆ เท่านั้น แล้วนำความหมายตามตัวอักษรมาเป็นความรู้อ้างอิงปรับเข้ากับ

¹³ ความรู้อ้างได้มาจากประสบการณ์ จากเหตุผล จากผู้รู้ และจากการหยั่งรู้

¹⁴ มาตรา 15 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่องที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า จึงมีการประชดประชันเรียกนักกฎหมายเหล่านี้ว่า “นิติอักษรศาสตร์”

อย่างไรก็ตาม ข้อสรุปที่ได้จากวิธีการนิรนัยหรืออุปมานจะถูกต้องก็ต่อเมื่อความรู้หรือประโยชน์ใช้อ้างอิงนั้นถูกต้อง ปัจจุบันมีการถกเถียงกันมากขึ้นว่าหลักกฎหมายที่ว่าสภาพบุคคลเริ่มแต่เมื่อคลอดแล้วนั้นถูกต้องตามความเป็นจริงเพียงใด เพราะความเจริญทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ชี้ให้เห็นว่าทารกในครรภ์มารดาก็มีชีวิตเป็นของตนเองได้ (Viable fetus) ดังนั้นทฤษฎีหรือหลักกฎหมายในเรื่องนี้ของบางประเทศได้เปลี่ยนไปแล้ว นอกจากนี้แล้ว ข้อสรุปที่ได้จะถูกต้องก็ต่อเมื่อข้อเท็จจริงเฉพาะเรื่องหรือความรู้ย่อนั้นถูกต้องตามความเป็นจริงด้วย ในทางกฎหมายจึงต้องมีวิชาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นอย่างไรด้วย

วิธีการให้เหตุผลแบบอุปนัยหรืออุปมานเป็นการใช้ข้อเท็จจริงย่อยหรือข้อเท็จจริงเฉพาะต่าง ๆ ไปสู่ข้อสรุปทั่วไป

ตัวอย่างของการให้เหตุผลแบบอุปนัยหรืออุปมาน เช่น

เด็กชาย ก อยู่กับแม่เพียงลำพัง ชอบลักเล็กขโมยน้อย (ข้อเท็จจริงย่อย—ประโยชน์อ้าง)

เด็กชาย ข อยู่กับแม่เพียงลำพัง ชอบลักเล็กขโมยน้อย (ข้อเท็จจริงย่อย—ประโยชน์อ้าง)

เด็กชาย ค อยู่กับแม่เพียงลำพัง ชอบลักเล็กขโมยน้อย (ข้อเท็จจริงย่อย—ประโยชน์อ้าง)

ดังนั้น เด็กที่อยู่กับแม่ตามลำพังชอบลักเล็กขโมยน้อย (ข้อสรุป)

ข้อสรุปจากการให้เหตุผลแบบอุปนัยหรืออุปมานจะถูกต้องก็ต่อเมื่อข้อมูลเกี่ยวกับข้อเท็จจริงเฉพาะหรือข้อเท็จจริงย่อยที่ใช้อ้างอิงนั้นถูกต้องและมีปริมาณมากพอ ดังนั้น ในการเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ จะต้องใช้ความระมัดระวังให้ได้ข้อมูลจากพื้นที่การวิจัยที่แน่ใจว่าเป็นข้อมูลที่แท้จริง และกลุ่มตัวอย่างประชากรที่สำรวจจะต้องมีจำนวนมากและน่าเชื่อถือ มิฉะนั้นการสรุปผลก็จะผิดพลาดไปด้วย

การให้เหตุผลแบบอุปนัยหรืออุปมานนั้นเป็นวิธีการให้เหตุผลทางกฎหมายของประเทศอังกฤษซึ่งเป็นต้นกำเนิดของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common law system) แต่ก็ไม่แน่ว่าประเทศอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์จะมีวิธีการให้เหตุผลแบบนี้เสมอไป

อย่างไรก็ดี มีนักวิชาการทางกฎหมาย เช่น ท่านผู้พิพากษา โอ ดับเบิลยู โฮล์มส์ (Justice O.W. Holmes) เห็นว่ากฎหมายไม่ใช่เรื่องของตรรกะ แต่เป็นเรื่องของประสบการณ์

ประวัติศาสตร์และจารีตประเพณี

ประวัติศาสตร์และจารีตประเพณีมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการทางกฎหมาย การศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายไม่ใช่เป็นการศึกษาในฐานะที่เป็นข้อเท็จจริง (Fact) ในอดีตของสังคมมนุษย์เท่านั้น แต่เป็นการศึกษาให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางความคิด (Concept) ของกฎหมาย คือจะต้องพิจารณาให้เห็นว่าหลักกฎหมายแต่ละเรื่องนั้นได้ก่อตัวขึ้นและคลี่คลายไปอย่างไรและส่งผลถึงกฎหมายในปัจจุบันอย่างไร ส่วนจารีตประเพณีเป็นเรื่องที่คนในสังคมแต่ละแห่งยึดถือและปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน นอกจากจารีตประเพณีจะมีบทบาทในการปรุงแต่งกฎหมายหรือสัญญาให้สอดคล้องกับสิ่งที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติกันแล้ว¹⁵ ยังมีสถานะเป็นกฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรที่นำมาใช้ในการอุดช่องว่างของกฎหมายลายลักษณ์อักษรด้วย¹⁶ หากเราศึกษาประวัติในการจัดทำประมวลกฎหมายของประเทศเยอรมนีแล้วก็จะพบว่า นักกฎหมายเยอรมันให้ความสำคัญแก่จารีตประเพณีต่าง ๆ ของชาติเยอรมันอย่างมาก ส่งผลให้การทำให้ประมวลกฎหมายเยอรมันต้องล่าช้าออกไป และเป็นประมวลกฎหมายที่เป็นต้นแบบของประเทศต่าง ๆ จำนวนมาก รวมทั้งประเทศไทย

กฎหมายของประเทศไทยจำนวนมากได้ถูกจัดทำขึ้นโดยยึดแบบอย่างของกฎหมายต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อนำกฎหมายเหล่านั้นมาปรับใช้ในสังคมไทยแล้ว ผลที่เกิดขึ้นก็อาจแตกต่างไปจากประเทศที่เป็นต้นแบบของกฎหมายดังกล่าว เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะเรามีจารีตประเพณีของเราซึ่งไม่เหมือนกับจารีตประเพณีของประเทศอันเป็นต้นแบบของกฎหมายนั้น ๆ

ศาสนา

การศึกษาประวัติศาสตร์ของกฎหมายทำให้เรารู้ว่า หลักศาสนาได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากในการปรุงแต่งกฎหมาย เช่น นักกฎหมายสำนักธรรมชาตินิยมมีความเห็นว่า กฎหมายเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วในธรรมชาติ (Natural law) เป็นสิ่งที่พระเจ้าผู้สร้างโลกกำหนดขึ้นซึ่งมนุษย์จะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม

ทฤษฎีของสำนักกฎหมายธรรมชาติซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักศาสนาได้มีบทบาทปรุงแต่งกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษาของศาลคอมมอนลอว์ของประเทศอังกฤษ ทำให้ความแข็งกระด้างของกฎหมายนั้นลดลง และสามารถนำมาปรับใช้ให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น จนเกิดเป็นหลักกฎหมายยุติธรรม (Principles of equity) ต่าง ๆ เช่น “ผู้ที่มาขอความเป็นธรรมจากศาลยุติธรรมจะต้องมาด้วยมือที่สะอาด”¹⁷ “ความเสมอภาคคือความยุติธรรม”¹⁸ เป็นต้น

¹⁵ มาตรา 368 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย”

¹⁶ มาตรา 4 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น...”

¹⁷ He who comes into equity must do so with clean hands.

อรรถประโยชน์ทางสังคม

มิติหนึ่งของกฎหมายคือเป็นแบบแผนของการควบคุมดูแลสังคม อรรถประโยชน์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ส่งผลต่อการพัฒนากฎหมายในปัจจุบัน อรรถประโยชน์ทางสังคมนั้นก่อปรไปด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งแน่นอนว่าคนในสังคมย่อมมีความแตกต่างกันในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ท่ามกลางบรรยากาศของความแตกต่างหรือขัดแย้งทางผลประโยชน์เหล่านี้ กฎหมายจำเป็นต้องหาดุลยภาพแห่งผลประโยชน์ที่แตกต่างกันหรือขัดแย้งกัน สิ่งนี้คือภาระหน้าที่ของนักกฎหมาย โรงเรียนสอนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัยเยล (Yale Law School) ประเทศสหรัฐอเมริกาจึงพยายามสอนนักศึกษาว่า นักกฎหมายคือผู้เชี่ยวชาญในการวินิจฉัยและตัดสินใจ (Expert in decision making) เพื่อทำหน้าที่นี้ นักกฎหมายจึงไม่ควรจำกัดขอบเขตความรู้ของตนอยู่กับกฎหมายเท่านั้น แต่จะต้องมีความรู้และความเข้าใจตลอดจนสามารถปฏิบัติงานร่วมกับผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในศาสตร์หรือวิชาการสาขาอื่น ๆ ได้อย่างมีบูรณาการและมีประสิทธิผล พิจารณาในแง่นี้จะเห็นได้ว่าการศึกษากฎหมายโดยพิจารณาอรรถประโยชน์ทางสังคมประกอบนั้นเป็นการศึกษากฎหมายแบบสหวิทยาการ

4. สรุป

กฎหมายไม่ได้เป็นแต่เพียงการนำหลักหรือทฤษฎีมาอ้างอิงเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปของข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันเท่านั้น ไม่ว่าความรู้ทางกฎหมายจะเป็นความรู้ที่ได้มาจากเหตุผลหรือประสบการณ์ หรือจากผู้รู้ซึ่งถ่ายทอดความรู้โดยการสอนในชั้นเรียนหรือโดยผ่านทางตำราและสื่อต่าง ๆ เราปฏิเสธไม่ได้ว่ากฎหมายย่อมมีบทบาทเป็นแบบแผนความประพฤติของผู้คนในสังคมที่มีกระบวนการบังคับใช้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ ศีลธรรมของสังคม (Social mores) อุดมการณ์ทางการเมือง (Political ideologies) สถานการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สภาวะผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและธุรกิจ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่นักกฎหมายจะต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้วประเมินหาจุดดุลยภาพเพื่อการจัดทำกฎหมายและบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งนักกฎหมายจะทำหน้าที่นี้ได้จะต้องมีความรู้แบบสหวิทยาการ

การศึกษากฎหมายในประเทศไทยยังขาดการบูรณาการของกฎหมายสาขาที่ต่างกัน และแม้ตรรกะ ประวัติศาสตร์ จารีตประเพณี และหลักศาสนาจะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในการพัฒนากฎหมาย การศึกษากฎหมายในประเทศไทยก็ยังไม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาดรรชนีของกฎหมาย หรือประวัติศาสตร์ของกฎหมาย หรือจารีตประเพณีและหลักศาสนาต่าง ๆ ที่เข้ามามีอิทธิพลในการปรุงแต่งกฎหมาย

¹⁸ Equality is equity.

การศึกษาแบบสหวิทยาการ หรือโครงการแก้ปัญหาแบบสหวิทยานั้นเป็นเรื่องใหม่ ของประเทศไทย แต่ก็มีพยายามจะทำการศึกษาหรือจัดหลักสูตรแบบสหวิทยาการขึ้นใน ประเทศไทยเมื่อไม่นานมานี้ ความชำนาญในการบูรณาการศาสตร์และวิชาการต่าง ๆ ให้ เชื่อมโยงเข้ากันแบบกลมกลืนกันจึงยังมีน้อย โดยเฉพาะการบูรณาการศาสตร์ทางกฎหมายกับ ศาสตร์สาขาอื่น ๆ ยังไม่ได้มีการอภิปรายในวงการกฎหมายอย่างจริงจัง แม้จะมีหลักสูตร ปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ที่กำหนดให้ผู้เข้าศึกษาจะต้องสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขา อื่นมาแล้ว ที่เรียกว่าหลักสูตรภาคบัณฑิต โดยมีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นผู้นำร่องมานาน แล้วก็ตาม แต่หลักสูตรภาคบัณฑิตดังกล่าวในทุกมหาวิทยาลัยก็ไม่ได้เชื่อมโยงกับศาสตร์หรือ วิชาสาขาอื่นแต่อย่างใด ผู้สำเร็จการศึกษาจำนวนมากได้เปลี่ยนอาชีพจากสาขาที่ตนเคยศึกษา มาเป็นนักกฎหมายแทน ซึ่งเป็นเพียงการย้ายสาขา ไม่ได้เกิดการเชื่อมโยงอย่างบูรณาการกัน แต่อย่างใด อาจถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องช่วยกันสร้างหลักสูตรกฎหมายที่มีลักษณะบูรณาการ ระหว่างสาขาวิชาทางกฎหมายด้วยกัน และระหว่างวิชากฎหมายกับศาสตร์หรือวิชาสาขาอื่น มากขึ้นในลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ไม่ใช่แบบพหุวิชา (Multidisciplinary)

บรรณานุกรม

- ปรีชา ช้างขวัญยืน. งานวิจัยแบบสหวิทยาการ [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://portal.edu.chula.ac.th/pub/jrm/index.php/jrm/article/view/135/pdf_105, เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2561.
- สมิตธิพล เนตรนิมิตร. สหวิทยาการในชาดก [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=554&articlegroup_id=104, เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2561.
- Collins, H M and Evans, R J (2002). The Third Wave of Science Studies: Studies of Expertise and Experience”, *Social Studies of Sciences*, 32 (2): 235-96. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://dx.doi.org/10.1177/0306312702032002003>, เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2561.